

AMALIYOTCHI PSIXOLOG KADRLARNING UZLUKSIZ KASBIY RIVOJLANISHINI TA'MINLASHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING O'RNI

Imonova Maftuna Baxtiyor qizi

TerDPI Psixologiya kafedrası o'qituvchisi imonovamaftuna949@gmail.com

O'ralova Dinora Aliboy qizi

Termiz davlat pedagogika instituti talabasi (e-mail: Uralovadinara50@gmail.com)

Annotatsiya. Ushbu maqolada mamlakatimiz ta'lim tizimini rivojlantirishga qaratilgan raqamli texnologiyalarni qo'llash afzalliklari va yo'nalishlari yoritib berilgan. Ta'lim tizimidagi psixologik xizmatning fenomen sifatidagi mohiyati tilga olingan. Shuningdek, O'zbekiston respublikasi umumiy o'rta ta'lim tizimida faoliyat ko'rsatayotgan maktab amaliyotchi psixologlarida o'tkazilgan aniqlovchi tadqiqot natijalari o'rganilib, tahlil natijalariga suyangan holda ta'lim tizimidagi psixologik xizmat faoliyatidagi muammolar tasniflangan.

Kalit so'zlar: Ta'lim tizimi, ta'lim sohasi, texnologiya, raqamli texnologiyalar, o'quv jarayoni, psixologik xizmat, fenomen, zarurat, psixologik xizmat konsepsiyasi, psixologik xizmatning boshqaruv modeli, so'rovnoma, respondent, monitoring.

Ta'lim tizimidagi psixologik xizmatning asosiy prinsipi gumanizm g'oyasiga asoslangan. Ta'lim tizimidagi psixologik xizmatning mavjud vaziyati tahlil qilinganida, psixologik xizmatning asosiy maqsadi maktab o'quvchilarining psixik va psixologik salomatligini saqlash degan xulosaga kelingan. Bunga qo'shimcha sifatida aytishimiz mumkinki, bu xizmatning asosiy maqsadlari sirasiga o'sib kelayotgan shaxsning jismoniy va ruhiy salomatligini ta'minlash, shaxs sifatida rivojlanishiga xizmat qilish va ta'lim-tarbiyaning bola rivojlanishiga ijobiy ta'sirini kuchaytirish hisoblanadi. Bugungi kunda ta'lim tizimini zamonaviy texnologiyalar asosida rivojlantirishga muhim e'tibor qaratilmoqda. Ta'lim tizimi mamlakatni kelajagini belgilovchi omil sifatida bu borada yoshlarni ta'lim olishlari uchun barcha shart-sharoitlar yaratilgan. Mamlakatimizda ta'lim tizimini keng taraqqiy qildirishga qaratilgan me'yoriy-huquqiy asoslari takomillashib, shu orqali ta'lim jarayonini barcha ishtirokchilarining huquqiy maqomi ham mustahkamlandi. Darhaqiqat, ta'lim va tarbiyani rivojlantirish, sog'lom turmush tarzini qaror toptirish, ilm-fan va innovatsiyalarni taraqqiy ettirish asosiy ustuvor vazifa sifatida qaralib, ushbu eng ezgu maqsadlarga erishish va keng ko'lamli islohotlarni amalga oshirishda "Yangi O'zbekiston – maktab ostonasidan, ta'lim-tarbiya tizimidan boshlanadi", g'oyasi muhim o'rinni egalladi. Chunki, ta'lim tizimini isloh qilish – mamlakat modernizatsiyasining o'zagi hisoblanadi. Ta'lim – ta'lim oluvchiga

maxsus tayyorlangan mutaxassislar yordamida bilim berish va ulardagi ko'nikma hamda malakalarni shakllantirishdagi ikki yoqlama (ya'ni, o'qituvchi va o'quvchi faoliyati) jarayon bo'lib, u kishini shaxs sifatida hayotga va mehnatga ongli ravishda tayyorlash vositasidir. Ta'lim sohasini tubdan takomillashtirishni bugun hayotning o'zi taqozo etmoqda. Chunki, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari har bir sohada keng joriy etilib, jamiyat hayotida transformatsiya jarayonlari jadallashmoqda. Ta'lim sohasida yangi fanlar va zamonaviy pedagogik texnologiyalari ham yaratilmoqda. Ushbu texnologiya bilan birga zamonaviy ahamiyatga ega bo'lgan raqamli texnologiyalar ta'lim tizimida keng qo'llanilmoqda. Raqamli texnologiyalarni qo'llash uchun ta'lim resurslari mavjud bo'lishi lozim. Ya'ni, ta'lim tizimida raqamli ta'lim resurslarining bo'lishi ushbu texnologiyalarni amalga oshirishning muhim sharti bo'lib xizmat qiladi. Raqamli ta'lim resurslari - o'quv jarayonini tashkil etish uchun zarur bo'lgan va raqamli shaklda taqdim etiladigan fotosuratlar, videofilmlar, modellar, rolli o'yinlar, kartografik materiallar, darslik mazmuniga muvofiq tanlangan, darsni rejalashtirish bilan bog'langan va zarur ko'rsatmalar bilan ta'minlangan resurslardir. Ushbu resurslar zamonaviy dunyoda raqamli texnologiyalarning amaliy natijasi sifatida kundalik hayotning ajralmas qismiga aylanib bormoqda va ta'lim muassasalari tomonidan ular o'quv jarayoniga faol ravishda keng tatbiq etilmoqda. Uning qismi va asosi bo'lgan texnologiya o'quv jarayonining turli jihatlarida, ya'ni ma'muriy vazifalarni hal qilish bilan birga uy vazifalarini onlayn shaklda bajarishgacha qo'llanilmoqda. O'quv jarayoniga yangi axborot texnologiyalari, aloqa va axborot vositalarini joriy etish o'quv jarayonini faollashtirish va dars o'tish samaradorligi va tezligini oshirish talabalarning mustaqil va individual ishlari hajmini yanada oshirish imkonini beradi. Bugungi kunda o'quv jarayoni to'liq amalda bo'lishi uchun har bir o'qituvchi turli elektron ta'lim resurslaridan foydalangan holda darsga tayyorlanib, uni samarali o'tkazishi lozim. Chunki, ulardan foydalanish darsni yanada jonli, qiziqarli, boy va samaraliroq qilib o'tishga imkon beradi. Turli fan darslarida aloqa va axborot vositalaridan foydalanish o'quvchi va talabalar faoliyatini diversifikatsiya qilish, ularning darsga bo'lgan e'tiborini faollashtirish va foydanuvchilarning ijodiy salohiyatini yanada oshirishga imkon beradi. Ushbu texnologiyalarga asoslangan diagramma, jadval va taqdimotlarni tayyorlash vaqtini tejash va materialni estetik jihatdan bezatishga imkon beradi. Hamda krossvord, rasm, chizma, jumboq, vazifa va testlardan foydalanish ularning darsga bo'lgan qiziqishlarini kuchaytiradi. Shular bilan bir qatorda har bir o'qituvchi ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalarga asoslangan innovatsion kompyuter texnologiyalaridan foydalangan holda yangi usulda dars mashg'ulotlarini olib boradi. Ushbu texnologiyalar ta'limning barcha bosqichlarida ishlatiladi. Umuman olganda, ta'lim tizimida raqamli ta'lim texnologiyalardan foydalanish quyidagi

yoʻnalishlardan iborat boʻladi: - vizual maʼlumotlar bilan taʼminlash; - interfaol namoyish materiallarini yaratish; - kompyuter yordamida dars jarayonini boshqarish; - talabalarning bilim va koʻnikmalarini nazorat qilish; - talabalarning mustaqil izlanishlari va ijodiy ishlarini kuzatish. Xulosa sifatida shuni aytish mumkinki, taʼlim tizimida raqamli texnologiyalar taʼlim resurslarini yaratishga xizmat qiladi. Bular elektron oʻquv qoʻllanmalari, interaktiv toʻplamlar, lugʻatlar va maʼlumotnomalar shaklida oʻqituvchiga darsni qiziqarli olib borish va oʻquvchi va talabalarga materialni muvaffaqiyatli oʻrganishga yordam beradi.

Mehnat bozorini zamonaviy ehtiyojlariga mos kadrlar bilan taʼminlash har bir davlat uchun muhim masala. Bu esa oʻz navbatida oʻquvchilarni kasb-hunarga yoʻnaltirish ishlarini qay darajada tashkil etilishiga bogʻliq. Davlat rahbarining “Oʻzbekistonning yangi taraqqiyot davrida taʼlim-tarbiya va ilm-fan sohalarini rivojlantirish chora-tadbirlari toʻgʻrisida”gi farmoni eʼlon qilingan va u «Kasbga yoʻnaltirish tizimi»ni joriy etishni ham nazarda tutadi. Tizim doirasida 7-sinf oʻquvchilari uchun har oyda bir marta «Kasblar olamiga sayohat» mavzusida maxsus kurslar olib borish, 8-sinf oʻquvchilari uchun har chorakda kamida bir marotaba «Mening kelajakdagi kasbim» mavzusida seminar-treninglar olib borish hamda oʻquvchilarni kelajakda egallamoqchi boʻlgan kasblarga yoʻnaltirish, 9-sinf oʻquvchilarining kasbiy moyilligi boʻyicha oʻtkazilgan psixologik-pedagogik diagnostik metodika natijalari asosida kelgusida aniq ishchi kasblar boʻyicha kasb-hunar maktablarida taʼlim olishi mumkin boʻlgan oʻquvchilar oʻrtasida kasbga yoʻnaltirish ishlarini olib borish vazifasi topshirilgan. Xalq taʼlimi vazirligi huzuridagi Oʻquvchilarni kasb-hunarga yoʻnaltirish va pedagogik-psixologik Respublika tashxis markazi tomonidan maktablarning 7-sinfidan boshlab qiziqish hamda qobiliyatlarini aniqlash maqsadida zamonaviy psixodiagnostik uslublarni oʻtkazish va ularni hisobotini yurituvchi “**Kasbim kelajagim**” nomli yagona onlayn platforma – **profnavigator.uz** yaratildi. Ushbu platforma asosida 7-sinfidan boshlab oʻquvchilarning oʻz qiziqish va qobiliyatlarini aniqlashga imkonni beradi.

Bu platformadagi “**Testlar**” rukni orqali oʻquvchilar oʻzlarining qaysi kasbga moyilliklari va layoqatlari aniqlanadi, “**Kasblar olami**” rukni orqali kasblar toʻgʻrisida rasm, matn (professiogramma, infografika) koʻrinishida maʼlumot va axborotlar berib boriladi. “**Kasbni egallash**” ruknida kasbni qaerda oʻrganish boʻyicha respublikamizdagi akademik litseylar, kasb-hunar maktablari, kollejlari, texnikumlar va oliy taʼlim muassasalari toʻgʻrisidagi roʻyxat hududlar kesimida shakllantirilgan. Hozirgi kunda Oliy va oʻrta maxsus taʼlim vazirligi tizimidagi professional taʼlim muassasalari toʻgʻrisida toʻliq maʼlumotlar berish boʻyicha hamkorlik ishlari olib borilmoqda. Shu bilan bir qatorda “Muvaffaqiyatli insonlar” ruknida “Muvaffaqiyatli insonlar tajribasi” hamda “Muvaffaqiyatga erishgan oʻquvchilar” orqali hayotda oʻz oʻrni va mavqeiga erishgan insonlar hayot

yo'li to'g'risida videoroliklar berilgan. "Psixologik maslahat" ruknida esa mutaxassislar tomonidan o'quvchilarni kasb tanlashda fiziologik holatlarni e'tiborga olish zarurligi to'g'risidagi tavsiyalar va maslahatlar berilgan.

Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida kasb-hunarga yo'naltirish ishlarini tashkil etish, o'quvchilarda kasbiy bilimlarni va motivatsiyani, ijtimoiy hayotdagi kasbiy olamga moslashuv va jamoaviy hamkorlik ko'nikmalarni shakllantirish maqsadida "Kasblar oyligi" o'tkazish tartibi ishlab chiqilgan va tasdiqlangan.

Xulosa qilib shuni aytishimiz joizki, kasbga yo'naltirish tizimi shaxsga muayyan soha va unga doir zarur ko'nikmalarni o'rganishda yordam beruvchi maqsad, mohiyat, prinsip, uslub va vositalar birligidir. Bu vazifa barcha o'quv-tarbiya ishlari bilan bog'liq holda olib boriladi. O'quvchini u yoki bu kasbga maqsadli yo'naltirishdan avval uning shaxsini o'rganish lozim. Buning uchun uni kuzatish (bevosita hamda bilvosita), maktabdagi, jamoat joylaridagi, oila va mehnatdagi amaliy harakatini tahlil qilish, so'rovnoma o'tkazish, suhbat, test, intervyu olish mumkin. O'g'il-qizlar kasblar to'g'risidagi ma'lumot, bilimlarni nafaqat maktabda, balki ommaviy axborot vositalari orqali, tanishlari, qarindoshlaridan ham bilib oladi. Oydin va ravon hayot yo'li ochilishi uchun yoshlar ko'p kuch-g'ayrat sarflashi, eng asosiysi, ko'ngliga yoqqan, jamiyatga zarur va foydali sohani tanlashi lozim. Shu bois, maktabni bitirayotgan yigit-qizlar qanday kasb egasi bo'lish to'g'risida ko'p o'ylaydi. Mamlakatimizda esa turli kasblarni egallash uchun barcha sharoit yaratilgan. Faqat bu imkoniyatlardan oqilona foydalanish, hayotda qo'llash zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Дубровина И. В. Психологическая служба образования: научные основания, цели и средства // Психологическая наука и образование. – 1998. – Т. 3. – №. 2.
2. Jimerson S. R., Oakland T. D., Farrell P. T. (ed.). The handbook of international school psychology. – Sage, 2007.
3. Fagan T. K., Wise P. S. School psychology: Past, present, and future. – NASP Publications, 4340 East West Highway, Suite 402, Bethesda, MD 20814 2000.
4. Z.Nishanova. Psixologik xizmat. Toshkent 2007
5. Berdievich, IB, & Nazinovich, SDND (2021). Dars va uning tahlili ta'lim sifatini oshirish omili sifatida. *Yevropa olimlari jurnali* , 2 (1), 42-45.
6. Csanady, M., Sepp, R., Blazso, P., Polgar, N., Racz, P., Jebelovszki, E., ... & Forster, T. (2004). 22 Low prevalence of beta myosin heavy chain gene mutations in Hungarian patients with hypertrophic cardiomyopathy. *European Journal of Heart Failure Supplements*, 3, 2-2.

7. Haydarova, S., & Nurqulova, G. (2023). EMERGENCE OF AGGRESSION AND NEGATIVISM IN PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF ADOLESCENT PERIOD. *International Bulletin of Engineering and Technology*, 3(10), 62-64.

8. qizi Imonova, MB (2023). MUSIQANING INSON HISSIYOTIGA TASIRI. *National Scientific Research International Journal natijalari*, 2 (3), 156-161.

9. Иманов, Б., & Имонова, М. (2021). Развитие творческих способностей учеников при выполнении проблемных экспериментов по физике с помощью инновационных технологий. *Общество и инновации*, 2(2), 222-227.

10. Imonova, M. B. (2023). Oila tinchligi–jamiyat faravonligi asosi. *Finland academic research science publisher*, 1148-1151.

11. Имонова, М., & Тожиева, Д. (2023). Роль сиблинговых отношений в когнитивном развитии детей. *Традиции и инновации в исследовании и преподавании языков*, 1(1), 447-453.

12. Имонова, М. (2023). Musiqiy tarbiya–qudratli quroldir yohud musiqiy tarbiyaning shaxs shakllanishiga tasiri. *Современные тенденции психологической службы в системе образования: теория и практика*, 1(1), 35-37.

13. Имонова, М., & Таджиева, Д. (2023). Boshlangich sinf oquvchilarida milliy tarbiyani pedagogik va psixologik rivojlanishi qonuniyatlari. *Современные тенденции психологической службы в системе образования: теория и практика*, 1(1), 74-76.

14. Иманова, М. Б. (2021). ШАХС ХАРАКТЕРИ АКЦЕНТУАТСИЯСИ ВА ДЕСТРУКТИВ ХУЛҚ-АТВОР. *Academic research in educational sciences*, 2(11), 1399-1403.

15. Imanov, B. (2023). NEGATIVE FACTORS AFFECTING THE QUALITY OF EDUCATION AND WAYS TO ELIMINATE THEM. *Science and innovation*, 2(B3), 355-358.

16. Имонова, М. Б. (2023). ВАЖНОСТЬ СЕСТРОВЫХ ОТНОШЕНИЙ В ЛИЧНОМ РАЗВИТИИ. *FORMATION OF PSYCHOLOGY AND PEDAGOGY AS INTERDISCIPLINARY SCIENCES*, 2(22), 120-123.

17. Imonova, M. B. (2023). Causes of Suicide Tendency in Adolescents. *Journal of Discoveries in Applied and Natural Science*, 1(1), 62-67.

18. Иманов, Б., & Иманова, М. Б. Қ. (2021). ДАРС ТУЗИЛМАСИ ВА УНГА ТАЙЁРГАРЛИК. *Academic research in educational sciences*, 2(5), 1158-1162.

19. Имонова, М. Б. (2023). РОЛЬ ОТНОШЕНИЯ СИБЛИНГА В ПРОБУЖДЕНИИ МОТИВОВ ОБУЧЕНИЯ ДЕТЕЙ. Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры, 3(10), 101-104.

20. qizi Imonova, M. B. (2023). MUSIQANING INSON HISSIYOTIGA TASIRI. Results of National Scientific Research International Journal, 2(3), 156-161.

21. Imanov, B. B. (2023). O'QUVCHILARNING TABIATDA SODIR BO'LAYOTGAN FIZIK JARAYONLARNI ANGLAB ETISHDA TAJRIBALARNING O'RNI. *Interpretation and researches*, 2(1).

22. Imanov, B. (2023). NEGATIVE FACTORS AFFECTING THE QUALITY OF EDUCATION AND WAYS TO ELIMINATE THEM. *Science and innovation*, 2(B3), 355-358.

23. Imanov, B. (2023). MALAKALI MUTAXASSIS SIFATLI TA'LIM VOSITASI SIFATIDA. *Namangan davlat universiteti Ilmiy axborotnomasi*, (6), 855-859.

24. Imanov, B. B. (2021). Competences in the quality of education and their organization. *ASIAN JOURNAL OF MULTIDIMENSIONAL RESEARCH*, 10(5), 419-424.

25. Imanov, B. B. (2021). Lesson and its analysis as factor of increasing the quality of education. *European scholar Journal*. Available online at//www.scolarzest.com, 1.

26. Karimov, R. R., Imanov, B. B., Karimov, Y. Z., & Abulova, M. R. К изледованию иенусообразному рабочим fgenom mini-izmelchitelya для губых кормов. *Toshdtu news" magazine, Tashkent*, 123-126.

27. Mahmudov, YG, & Imanov, BB (2021). Dars sifati ko'rsatkichlari. Osiyo ko'p o'lchovli tadqiqot jurnali , 10 (10), 653-656.

28. Mahmudov, Y. G., & Imanov, B. B. (2021). Lesson quality indicators. *Asian Journal of Multidimensional Research*, 10(10), 653-656.

29. Summers, D., Kushzhanov, N., Almurzayeva, B., Yesengulova, M., Abdirakhmanova, Y., Safarov, R., & Imanov, B. MORAL DILLEMAS IN DIGITAL & FOREIGN WORLD. *BULLETIN OF NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN ISSN 1991-3494 Volume 2, Number 372 (2018)*, 68–74.

30. www.uza.uz - O'zbekiston Milliy axborot agentligi rasmiy veb-sayti